

РУРАЛНА ИНДУСТРИЈАЛИЗАЦИЈА КАО СЕГМЕНТ КОНЦЕПТА ИНТЕГРАЛНОГ РУРАЛНОГ РАЗВОЈА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

Г. Поповић¹

Абстракт: Процес општих реформи у босанскохерцеговачком друштву, чији је равноправан ентитет и Република Српска, је у замаху. Њихов циљ је приоритетно усклађивање структуре друштвено економског и политичког система са стандардима ЕУ. Процеси из сфере руралне економије и примене концепта интегралног руралног развоја нису довољно развијени. Република Српска ће још веома дуго припадати руралном европском простору, нарочито после уласка у Унију. Због тога економске, социјалне и демографске проблеме на руралним територијама треба решавати убрзано и плански. Расположиви природни ресурси указују на резерве у развоју непољопривредног, пре свега, индустријског сектора.

Кључне речи: Европска Унија, рурална економија, интегрални рурални развој, ресурси, индустријски сектор.

Концепт интегралног руралног развоја – европска реалност – наша шанса

Последње деценије прошлог века обележила су трагања за алтернативним решењима привредног развоја, као антипода класичном моделу индустријализације и урбане хиперцентрализације. Ове тенденције су водиле ка теоријској и практичној валоризацији екологије, природних ресурса и одрживог развоја. Тако је настала политика интегралног руралног развоја (ИРР), која изучава специфичне концепције, мере и поступке решавања проблема развоја, како развијених, тако и земаља у развоју.

¹ Др Горан Поповић, доцент, Економски факултет, Бања Лука, Тел.051/430-014;
e-mail: tacaropovic@yahoo.com

Европска рурална подручја постају све привлачнија за различите врсте бизниса, нарочито оних који нису конкурентни у пренасељеним урбаним центрима¹. Историјске претече модерног концепта ИРР „Програм комуналног развоја²“ и „Програм зелене револуције³“ појавили су се почетком друге половине прошлог века. Идеја о одрживом развоју (Sustainable Development) јавља се почетком 1970-тих година прошлог века у извештају Brundtland комисије⁴. Одрживи развој испуњава потребе садашњих генерација без угрожавања могућности да буду задовољене потребе будућих генерација⁵. Темелји политике руралног развоја у ЕЕЗ постављени су Mansholtovim планом⁶ (1968) који полази од две основне тврдње: 1. да политика нетржишне подршке ценама сама по себи не може да реши фундаменталне проблеме пољопривреде и 2. да су цене у Заједници превисоке да би обезбедиле задовољавајући извоз. Реформом структурних фондова (1987), MacSharryjevim реформама САР⁷, договором из Maastrichta (1992) и Cork Deklaracijom (1996) само су учвршћена уверења о неминовности примене ИРР као модерног алтернативног модела привредног развоја. Иако му је првобитна намена била решавање економских, социјалних и комуналних проблема у најнеразвијенијим земљама, концепт одрживог развоја је постао надградња развојне стратегије развијених земаља. Схватање да се рурална подручја морају развијати на широј основи, а не на развоју примарне

¹ Зорка Вујатовић-Закић, Жаклина Стојановић, Пољопривреда у моделу руралног развоја ЕУ, Зборник, “Пољопривреда и ИРР у европским интеграцијама”, Пољопривредни факултет, Београд 2003, стр.11-20.

² Видети више: Зорка Вујатовић-Закић, Стратешко планирање руралног развоја, Видјења број 3/1995, стр.3-5.

³ О зеленој револуцији видети више у: Зорка Вујатовић-Закић, Аграрна економија, Економски факултет, Београд, 2001, стр. 36-54. и Michael Perelman, The Green Revolution, American Agriculture in the Third World, print in Radical Agriculture, ed.by R.Merril, Harper Colophon Books, N.York 1976, p.111.

⁴ Светска комисија за окружење и развој на чијем челу се налазио Grof Harlem Brundtland.

⁵ Definicija World Commission on Environment, the Brundtland Report-Преузето из : Зорка Вујатовић-Закић, Кооп Менаџмент, Београд 2000, стр.191.

⁶ Видети више у: Rural Developments, European Commission for Agriculture (DiG VI), САР 2000, Working Document 1997, p.2.

⁷ MacSharryjeve реформе су значајне због редукције субвенција у пољопривреди, а нарочито због регулативе која се односи на тзв. пратеће мере САР, међу којима су: раније пензионисање фармера, извлачење земљишта из пољопривредне производње, заштита окружења. Видети више у: Pamela M. Barnes and Ian G. Barnes, Environmental Policy in EU, University Press, Cambridge 1999, p.17.

пољопривредне производње, манифестовало се у пет кључних сегмената развоја на тим подручјима: економски, социјални, институционални, демографски и еколошки¹.

Иако је пољопривреда тежишна тачка концепта руралног развоја, она није његова стратешка полуга². Ипак, она представља статусни репер око кога се конектују бројне субаграрне активности које имају стратешки значај у реализацији планираних циљева. Политика руралног развоја, не искључује доминацију пољопривреде, већ напушта њену таутолошку улогу, коју је поседовала у класичним друштвено економским системима. Пољопривреда у концепту руралног развоја представља делатност чији се инпути и оупути брижљиво прате и анализирају и управо у њима траже оне резерве и потенцијали, на основу којих је могуће развити нове привредне активности којима се могу повећати друштвени производ, животни стандард, запосленост, насељеност и др. Искуства развијених земаља, које су примењивале концепт ИРР, целовито или сепаратно, потврђују да је овако постављене циљеве могуће остварити. Сеоска привреда (рурална економија) је термин новијег датума, који се веже управо за модел привредног раста заснован на руралним основама. И пре појаве овог модела економија сеоске средине будила је интересовање, пре свега ради успостављања њене самоодрживости на модерним принципима, али и због тога, што су развијена сеоска подручја представљала најефикаснију брану миграцијама становништва у велике градске средине. Данашња сеоска економија савременог типа, егзистира, не на униформности у избору могућих делатности, већ управо на мултипликативности понуде и богатству идеја у ширењу агробизниса, развоју осталих делатности, експанзији туризма, угоститељства и сл.

Мала и породична предузећа на сеоским територијама³ су флексибилне економске јединице, чији је превасходни задатак обједињавање слободне радне снаге и расположивих природних ресурса у циљу повећања друштвеног производа уз релативно ниска „per са рita„ улагања. Успешност развоја сеоске привреде не зависи од села, већ пре свега од сериозности осмишљавања концепта руралног развоја. Модел социјалистичке индустријализације довео је до концентрације прерађивачких капацитета на

¹ Горан Поповић, Европска искуства у примени концепта руралног развоја, Економика пољопривреде, Београд, бр. 1-2/2004, стр.50.

² О међузависности развоја привреде и пољопривреде видети више у: М.Тркуља, Светска пољопривреда-тенденције и изгледи, Суботица, 1983, стр.118.

³ О малим и средњим предузећима (у контексту руралног и аграрног) више видети у: Стево Мирјанић, Жељко Вашко, Економика и организација у пољопривреди, Пољопривредни факултет, Бања Лука, 2003, стр. 351-363.

урбаним подручјима, док су рурални простори у великој мери занемарени и запуштени што је и био један од основних разлога лансирања новог модела индустријализације ("рурална индустријализација") у току последње две деценије 20. века. Модел се заснива на потреби коришћења постојећих потенцијала сваког подручја, па и оних која су до тада били запостављени. Пошто је искоришћавање природних ресурса полазна основа новог модела ИРР, рурално реструктурирање прерађивачке индустрије захтева нове приступе. У провођењу ове политике неопходно је предвидети отварање нових прерађивачких капацитета, базираних на преради сировина органског порекла који би покрили недостатке просторне дистрибуције конвенционалне прерађивачке индустрије. Нова предузећа могу обезбедити бољу тржишну позицију, јер ће се наћи на привредном простору који, у правилу, није под ударом оштре конкуренције и процеса глобализације. Географски положај, ниво развијености, привредна структура, демографска дисперзија и распоред природних богатстава чине готово цели ентитет руралним простором¹. И после уласка у ЕУ, Република Српска ће као и БиХ, још дуго егзистирати као европски рурални простор².

Потенцијални фактори и перспективе развоја привредних и осталих делатности у концепту ИРР

Фокусирање концепта ИРР тендира ка коришћењу постојећих природних ресурса, сировина, запошљавању и профитабилности производних капацитета. Разноврсност идеја и трансформације према новој структури су мултидисциплинарни односи пољопривреде и других делатности, посебно индустрије, детерминирајући за укупне токове и динамику привредног развоја³. Креативније и ефикасније коришћење шумског богатства, минералних ресурса, пољопривредних производа органског порекла и других индустријских грана може обезбедити динамичан привредни развој и отварање нових радних места. Наравно, за овако оптимистичне прогнозе неопходно је створити претпоставке, не само финансијске, већ приоритетно системске. Политиком ИРР могуће је пронаћи такав комплекс решења, који ће побудити иницијативу будућих инвеститора

¹ Критеријуме "руралности" релевантни за ЕУ видети у: European Commission From the Single Act to Maastricht, Com (92) 2000 final, Brussels 1992.

² Горан Поповић, Могуће опције територијалне и административне организације институција руралног развоја у Републици Српској, Економика пољопривреде бр. 3-4, Београд 2004, стр.51.

³ Стево Мирјанић, Економика пољопривреде, Пољопривредни факултет, Бања Лука, 2000, стр.22.

и интересно их везати за просперитет руралних територија. Поред тога, такав приступ успоставља равнотежу између одрицања локалних заједница и републичке власти, с једне стране, и напора потенцијалних инвеститора на руралним територијама, с друге стране. Облици улагања зависиће од економских мотива инвеститора, али је сигурно, да ће се они кретати у границама које одговарају перформансама стандардних, уз највеће учешће малих, средњих и микро породичних предузећа .

Шумарство је, поред пољопривреде, фундаментална привредна делатност руралних територија и један од лидера будућег развоја Републике Српске¹. Иако се досадашња производња у дрвној индустрији (уз периодичне екстремне осцилације) кретала у смеру повећања производње финалних производа, примарна прерада дрвета је још увек преодминантна². Због тога је општу економску политику, а посебно политику ИРР, неопходно моделирати према експанзији прерађивачког сектора виших фаза прераде. Осим конвенционалних дрвопрерађевина, треба стимулисати широку лепезу производњи базираних на дрвној основи, пре свега, израду сегмената индустрије намештаја намењених за извоз, производњу специфичних и кућних потрештина од дрвета, производњу дрвених кућа, производњу парковске опреме, сувернира и сл. Дакле, у Републици Српској постоје реални потенцијали за примену генеричке стратегије у области малих и средњих предузећа дрвопрерађивачке производње, која би била инкорпорирана у концепт ИРР. Као прво, неопходно је донети законска и системска решења, како у локалним заједницама, тако и на државном нивоу, која стимулишу инвеститоре за улагања у привредни простор на којем егзистира квалитетан, довољан и сигуран природни ресурс. За планирање, реализацију и координацију мера руралне политике могуће је користити институције локалне заједнице, Републике, институције руралног развоја, Дирекцију за газдовање шумским фондом, Привредну комору и сл. У оквиру шумарства могу се развијати и друге активности као: прикупљање шумских плодова, узгој лекобиља, ловни туризам, пчеларство, производња садница, узгој дендроматеријала и различитих хортикултурних производа, екстракција етеричних уља из четинара, производња супстрата и сл. Уз ове делатности могуће је формирање услужних предузећа као неисцрпног извора запошљавања локалне радне снаге. Ловство је значајна делатност, која се може комбиновати, како у шумско-планинским подручјима, тако и у равничарским подручјима. Уз ову делатност се развијају трговина,

¹ Процент шумовитости Републике Српске износи 42%, што је знатно више него нпр. у Србији (26%) или у Европи (29%); Подаци према: Просторни план Републике Српске 1996.-2015, Урбанистички завод РС, Бања Лука, 1996.год. стр. 15.

² Детаљније видети: Просторни план Републике Српске, оп.цит, стр. 50

угоститељство и туризам, сеоски туризам, саобраћај, занатске делатности и сл. Када је у питању ловство у Републици Српској, акценат треба дати на дефинисање и отварање резервата и ловишта која обезбеђују највише светске стандарде. На овим подручјима приоритетно треба инвестирати у саобраћајну инфраструктуру. Бројна ловна подручја у Републици Српској лоцирана су на руралним територијама, што може представљати ресурс бржег развоја ових простора¹. Ловство треба третирати као модерну привредну делатност, која, уколико је хармонизирана са развојем осталих сектора привређивања, обезбеђује додатни привредни и социјални импулс на руралним територијама.

Рударство је важан сегмент у номенклатури активности ИРР, који је неопходно мобилисати да би се стимулисао додатни развој на руралним подручјима, посебно због чињенице да Република

Српска располаже значајним минералним ресурсима². То се нарочито односи на оне потенцијале чија економска експлоатација испуњава светске стандарде профитабилне експлоатације и одрживог еко-развоја. За места на којима се налазе минералне и рудне резерве неопходно је обезбедити законодавно-правне модалитете као би се оне ставиле у функцију, при чему је неопходно испољити највећу могућу флексибилност локалних заједница али и републичких институција. Применом политике ИРР неискоришћени потенцијали би се повољно и веома брзо ставили на располагање потенцијалним инвеститорима.

Водопривреда у оквирима руралне економије има вишеструк значај, не само преко коришћења воде као обновљивог ресурса у производњи електричне енергије, већ као фактора развоја у рибарству, наводњавању, коришћењу термалних и изворских вода, спортском туризму и др. Ове делатности, посебно на специфичним подручјима представљају генераторе руралног развоја, управо због тога што водни потенцијал представља вишефункционалан ресурс, било да се ради о коришћењу река, вештачких и природних језера, термалних вода и др. Што се тиче хидроенергетских потенцијала за производњу електричне енергије, они су у Републици Српској још увек далеко од оптималног искоришћавања на релацији: теоретски-технички искористиви-економски искористиви ниво³. Будући да се ради о

¹ На простору Републике Српске ловне површине обухватају око 2 милиона хектара, од чега се скоро једна половина налази на шумском земљишту (Просторни план Републике Српске, оп.цит, стр.53)

² Детаљније о минералним ресурсима видети у: Душко Јакшић, Постдејтонска стварност и перспектива, Бања Лука, 1997.год.

³ Ресурси Републике Српске, Зборник радова, Географско друштво РС, Бања Лука, 1995. стр.93.

самообновљивом ресурсу, лоцираном искључиво на руралним територијама, воду као енергента је неопходно користити у оквирима политике ИРР, не само због тога што је он јефтинији и дуговечнији од других енергетских извора, већ и због њене идеалне еко-позиције. За боље коришћење хидроенергетских потенцијала у руралним подручјима будуће инвеститоре треба охрабрити за инвестирање у мини-хидроелектране¹ на одговарајућим водотоцима, сходно искуствима руралних подручја развијених земаља. Коришћење воде у сврху наводњавања² пољопривредног земљишта је од великог значаја за већу продуктивност и производњу уз мање ризика, а тиме и за ефикасно бављење пољопривредом као делатношћу која је у Републици Српској још увек важан фактор стварања друштвеног производа. На подручју Републике Српске рибарство има дугогодишњу традицију³. Поред старих, нови капацитети се лоцирају на рекама или вештачким језерима, специјализирајући се за узгој пастрмке, која се у неким од њих прерађује у више фазе прераде. Воде Републике Српске имају све претпоставке за развој спортског риболова, сплаварење, рафтинг, роњење, кајак, стварајући широку лепену алтернативних активности на њеним водопотенцијалима. Оне не представљају само реални економски потенцијал, већ својеврстан креативни изазов у комбиновању различитих инпута концепта ИРР. Осим тога, не треба занемарити ни коришћење термалних вода⁴, флаширање воде за пиће и других идеја.

Туризам у концепту ИРР у последњих неколико деценија показује галопирајући тренд раста. Рурални туризам је утемељен на специфичностима подручја и јавља се у различитим облицима, као нпр.: сеоски, здравствено-рекреативни, спортски, ловни, еколошки и др. Како рурални развој, као модеран израз привредног развоја подразумева имплементацију одрживог развоја (који укључује еколошку компоненту), логично је да се данас у свету форсирају идеје екотуризма. У том смислу екотуризам се дефинише као „одговорно путовање у области природе којим се чува животна средина и

¹ У току 2005. и 2006. год. Влада Републике Српске проводи активност на додели концесионих права за изградњу мини хидроелектрана, које су лоциране на руралним територијама.

² До сада изградјени системи за наводњавање у Републици Српској налазе се у Невесињу (700ха), Требињском пољу (350ха), Поповом пољу (765ха), Бијелини (400ха), Требовљанима (53ха) и Новој Тополи (2027ха), недовољни су и технолошки застарели.

³ Рибњаци код Прњавора и Саничани код Приједора спадају међу најстарије капацитете на Балкану.

⁴ Видети више: Просторни план Републике Српске, оп. цит, стр.34-35.

подржава благостање локалног становништва.¹ Туризам на руралним подручјима Републике Српске има велику развојну шансу, посебно због тога што се она простиру у различитим климатским зонама и областима у којима се смењују брдско-планински пејзажи, бањско рекреативна подручја, шуме, реке, језера, зимски центри, аутентичне сеоске агломерације и сл. Све ово указује на богату различитост туристичке понуде коју руралне територије могу да пруже. Руралној туристичкој привреди су комплементарне многе активности као нпр. лов и риболов, сплаварење, посете шпиљама, планинарење, коришћење шумских трим стаза и сл. Република Српска је богата термалним водама, респектабилним за развој бањско и спортско-рекреативног туризма². Здравство, конгресни туризам али и други видови пружања туристичко-угоститељских услуга комбинованих са ловом и риболовом, планинарењем, коњичким спортовима, сеоским туризмом, обиласком историјских и верских објеката, и др. могу обезбедити претпоставке за убрзани економски и социјални развој руралних територија и без великих инвестиционих улагања. Неопходно је извршити урбану прекомпозицију одређених простора и њихово просторно прилагођавање. У циљу корекције простора неопходно је доношење одговарајуће законске регулативе и ангажовање институција руралног развоја, невладиних организација, републичких и општинских власти и др. ради естетског прилагођавања руралних територија потребама туристичке привреде. Планински Олимпијски центар Јахорина, пружа врхунске услове за бављење зимским спортовима. Овом центру неопходно је проширити понуду, подићи ниво услуга и решити инфраструктурне проблеме. Географски положај пружа компаративне предности и у развоју транзитног туризма³. Саобраћајнице које повезују Србију и Црну Гору са Федерацијом БиХ и Републиком Хрватском неретко пролазе преко руралних територија Републике Српске, на којима је могуће организовати економску активност експанзијом транзитног туризма и трговине.

Као што је познато развој заснован на руралном концепту има за циљ валоризацију, не само пољопривреде као нуклеуса руралног развоја, већ потпуно коришћење капацитета привредних и непривредних делатности везаних за пољопривредну производњу. Они се осмишљеном развојном политиком могу довести до самоодрживог и профитабилног нивоа уз

¹ Видети више: Megan Epler Wood, Екотуризам-принципи, поступци и политике за одрживост, Центар за одговорни и одрживи развој туризма (ЦенОПТ), Београд 2002.

² У овој области репутацију су стекли центри у Теслићу, Лакташима, Мљечаници, Кулашима, Дворовима и др.

³ О саобраћајницама РС видети више у: Просторни план Републике Српске, оп.цит.стр. 72, и подаци Дирекције за путеве РС.

поштовање узуса еколошке и производне равнотеже, обезбеђујући нова радна места, на запостављеним или недовољно развијеним подручјима.

Трговинска делатност на руралним подручјима је значајна због каналисања робно-новчаних токова у лимитима задатим моделом ИРР. Концепт развоја трговине треба етаблирати на принципима маркетинг стратегије модерне пољопривреде¹. Приоритетни задатак трговинске делатности је класична размена, односно, снабдевање и пласман производа за којима постоје тражња и понуда. У том смислу, неопходно је обезбедити велепродајне канале дистрибуције који ће задовољити потребе производње и локалне трговине на мало. Специфичност трговинске делатности на руралним подручјима је снабдевање материјалима за нормално функционисање пољопривреде (конвенционалне и органске), али и других производних делатности. С друге стране, неопходно је обезбедити пласман производа које нуди рурална економија, како за домаће тржиште, тако и за извоз. Експанзија комплекса руралне економије довешће до повећања промета у трговини, чиме ће се створити услови за њен динамичан и складан развој. Институције које се баве координацијом и планирањем трговинских активности у оквирима концепта ИРР су привредни субјекти, локалне заједнице, републичке институције, коморе, банке, институције руралног развоја, и сл. Специфичан вид трговине, карактеристичан за пласман органске пољопривреде са еко-територија може се обављати класичним каналима продаје, али и модерним видовима, нпр. преко интернета. Основни услов пласмана висококвалитетних и еколошки чистих производа су стандарди квалитета и њихова контрола уз партиципацију институција руралног развоја и специјалистичких организација које се баве стандардизацијом и контролом квалитета.

Комуникације на руралним подручјима су један од најважнијих фактора економског и социјалног просперитета, при чему мислимо на путне саобраћајнице и телекомуникациону мрежу, иако не треба занемарити железнички и ваздушни саобраћај. Квалитетно решена путна мрежа, неминовно доводи до убрзања привредне активности, повећања запослености и стопе раста. Израде база података које су у функцији руралног развоја, интернет презентације појединих активности, производа и услуга које се нуде на руралним територијама, само су неки од циљева и принципа концепта ИРР, који се темеље на најсавременијим теоријским и практичним достигнућима у области привредног развоја а реализују применом модерних технологија.

¹ Зорка Вујатовић- Закић, Аграрна економија, Економски факултет, Београд, 1995, стр. 478-479.

Здравствена заштита је значајна као фактор развоја руралних подручја. Да би се редефинисала њена улога неопходно је извршити градацију квалитета и врсте услуга које здравство нуди становништву на овим територијама. У контексту потреба руралног развоја, неопходно је подићи квалитет у оним регионима у којима се предвиђа убрзан развој руралног туризма како би се будућим конзументима руралних производа и услуга понудиле квалитетне здравствене услуге. Посебан модел здравства треба предвидети на подручјима на којима постоје услови за развој бањско-рекреативног туризма. Да би се дошло до неопходне фазе примерене потребама руралног развоја, потребно је извршити нова инвестициона улагања, ангажовати државне и институције руралног развоја, које ће на бази исказаних реалних потреба сачинити оперативне планове и акције. Осим здравствене функције, на целокупном руралном подручју неопходно је охрабривати и стимулисати рад ветеринарске службе.

Образовање и перманентна обука на руралним подручјима, представљају једну од најважнијих, чак фундаменталних активности модела руралног развоја¹. Неразвијена и недовољно развијена подручја Републике Српске су едукативно веома запуштена. Удаљеност урбаних центара и деценијско игнорисање руралних простора проузроковали су неповољан образовни ниво становника ових територија. С друге стране, рурални развој намеће потпуно другачије стандарде, не само у економској сфери, већ и кроз начин живота. Због тога је неопходно у првој фази примене модела руралног развоја почети са подизањем нивоа школског система и специјалистичким едукацијама, како би се популација адаптирала на стандарде које концепт ИРР доноси. Едукације, сагласно плановима руралног развоја проводе различите институције руралног развоја и невладине организације. Поред класичних облика едукације требало би организовати: рад на рачунарима, унапређење производње и прерада пољопривредних производа, едукација у области производње пића, унапређење дистрибуције готових производа, обучавање становништва у еколошкој и урбаној сфери, као и нуђење туристичких услуга, обучавање за рад на интернету, усавршавање и промоција етно-културе, гастрономије, естетике, архитектуре, те обука о општим начелима руралног развоја. Важно је да едукација постане континуирана активност и да се у што краћем року профилишу институције и невладине организације за њихово обављање. За одређене видове едукације биће неопходно обезбедити и сертификације, при чему је пожељно донети одговарајућу законску регулативу.

¹ Рурална едукација је услов за адекватан развој економије руралних подручја. Искуства Уније су показала да је, поред одговарајуће стратегије, квалитет и квантитет кадрова кључни фактор ефикасности провођења концепта ИРР и мера руралне политике.

Информативно-развојне институције и мултифункционалне агенције јављају се као неминовност у реализацији концепта ИРР. Због тога треба основати одређен број институција¹ ради координације радњи и поступака које се предузимају применом мера руралне политике. Њима треба апострофирати агенције за формирање базе података, апликације рачунарских технологија, стандардизацију, класификацију и сертификацију, агенције за медијску промоцију, решавање проблема урбанизације и еколошких питања, асоцијације невладиних организација и др. Када је реч о агенцији за формирање базе података, за Републику Српску су интересантне следеће: Општа база података о становништву, пољопривредном газдинству, стању руралног подручја, типологији руралног развоја, еколошком стању појединих територија, радној снази, понуди руралног сектора, туристичким и угоститељским услугама, занатским производима, структури ловишта, стању рибљег фонда у рекама и језерима, и сл. Агенције за апликације информативних технологија и интернета су најпрогресивније институције руралног развоја у најразвијенијим земљама. Без обзира на велику дискрепанцу између општег стања руралних простора и напретка у сфери нових технологија, неопходно је одмах почети са њиховом применом и деловањем на развој одрживе привреде². Агенције за стандардизацију, класификацију и сертификацију на руралним територијама ће се бавити унификацијом и неопходним класификацијама³, пре и после реализације пројеката руралног развоја. Ове активности се проводе као трајни мониторинг у пружању туристичко-угоститељских услуга, праћењу квалитета производа са еколошки чистих подручја, контролу квалитета вода и сл. Неопходно је предвидети и право заштите географског порекла чиме се обезбеђују гаранције квалитативних карактеристика одређене робе или услуге и географског локалитета са којег оне потичу. Агенције за просторна планирања, решавање проблема урбанизације и еколошких питања на руралним територијама имаће значајну улогу у реализацији дела концепта ИРР који се односи на урбано-просторни и еколошки аспект развоја.

¹ О теоријском аспекту неопходности настајања и транзицији институција више видети у: Часлав Оцић, Улога институција у транзицији, Институционалне реформе и транзиција агропривреде у Републици Србији, Економски факултет у Београду, 2003, стр.3-19.

² О утицају информационо-технолошке парадигме на одрживи развој више видети у: Слободан Котлица, Потенцијали утицаја информативних технологија на одрживи развој југословенске привреде, Институционалне реформе и транзиција агропривреде у Републици Србији, Економски факултет, Београд, 2002, стр. 121-128..

³ У Републици Српској постоји неколико агенција различите намене које је потребно адаптирати у систем који задовољава потребе концепта ИРР и ЕУ.

Закључак

Транзиција социјалистичких друштава у нови друштвено-економски систем заснован на тржишној привреди, приватној својини и развоју парламентарне демократије је процес у којем су се последњу деценију и по, нашле све земље некадашње СФР Југославије. Специфичности сваке од њих, стартна позиција и стање стабилности у току досадашње трансформације, не могу се унифицирати, нити лапидарно објаснити. Једноставно, нигдје, а посебно на Балкану, није постојала униформна транзицијска теорија, на основу које би се поједине земље могле шематски и брзо трансформисати у жељене друштвено економске и политичке системе¹.

Република Српска и БиХ према стандардима ЕУ готово у целини представљају руралне територије². Дакле, и после уласка у ЕУ, Република Српска ће још веома дуго егзистирати као европски рурални простор. Пошто европске интеграције траже реструктурирање постојеће друштвено економске структуре у свим сегментима друштва, логично је почети са припремама за примену концепта ИРР у двије фазе: прву, у времену припрема за улазак и другу после уласка у ЕУ.

Могућности мултифункционалности, у и око пољопривреде, (која још увек представља значајан економски ресурс) требају се одмах ставити у функцију. Ресурси индустријског и услужног порекла и њихова планска експлоатација, могу преко концепта ИРР релативно брзо обезбедити економски, социјални и демографски прогрес на руралним територијама. Евидентирани потенцијали у индустрији, рудном и минералном богатству, шумама и водама представљају реалну основу за развој руралне економије и избегавања кофликата између економског раста и заштите природне околине³. Презентиране чињенице указују на расположивост природних потенцијала за развој руралне привреде и, још увек, недовољне друштвене активности на прилагодјавању модерним европским трендовима, а посебно у примени модела ИРР.

¹ О томе више видети у: Chioccioli E, 1998, In Mergos G, Agricultural price reform under transition in Bulgaria, Romania and Slovenia, Centre international de Hautes Etudes Agronomiques Mediterraneennes, Chania, 1998.

² Савремена структурна политика ЕУ се успоставља реформом Структурних фондова (1988), када су представљени регионални „Циљни програми,, под ознакама 1, 2, 5б и 6, који су примењиви само у посебно дефинисаним програмима.

³ Sandor Somogyi, Каролина Кајари, Мултифункционална пољопривреда и рурални развој, Научни скуп Пољопривреда у транзицији, Економика пољопривреде, Београд 2004, бр. 3-4, стр.76.

Литература

1. Вујатовић-Закић Зорка, Стојановић Жаклина (2003.), Пољопривреда у моделу руралног развоја ЕУ, Зборник , “Пољопривреда и РР у европским интеграцијама”, Пољопривредни факултет, Београд, стр. 11-20.
2. Вујатовић-Закић Зорка (1995.), Стратешко планирање руралног развоја, Видјења број 3, стр. 3-5
3. Вујатовић-Закић Зорка (2001.), Аграрна економија, Економски факултет, Београд.
4. Вујатовић-Закић Зорка (2000.), Кооп Менаџмент, Београд.
5. Perelman Michael (1976), The Green Revolution, American Agriculture in the Third World, print in Radical Agriculture, ed.by R.Merril, Harper Colophon Books, N.York.
6. Rural Developments, European Commission for Agriculture (DiG VI), CAP 2000, Working Document 1997.
7. Pamela M. Barnes and Ian G. Barnes(1999.), Environmental Policy in EU, University Press, Cambridge.
8. Поповић Горан (2004.), Европска искуства у примени концепта руралног развоја, Економика пољопривреде, Београд, бр. 1-2, стр. 50.
9. Тркуља М. (1983), Светска пољопривреда-тенденције и изгледи, Суботица.
10. Мирјанић Стево, Вашко Жељко (2003.), Економика и организација у пољопривреди, Пољопривредни факултет, Бања Лука.
11. European Commission From the Single Act to Maastricht, Com (92) 2000 final, Brussels 1992.
12. Поповић Горан (2004.), Могуће опције територијалне и административне организације институција руралног развоја у Републици Српској, Економика пољопривреде бр. 3-4, Београд, стр. 51.
13. Мирјанић Стево (2000.), Економика пољопривреде, Пољопривредни факултет, Бања Лука,
14. Просторни план Републике Српске (1996) , 1996.-2015, Урбанистички завод РС, Бања Лука.
15. Јакшић Душко (1997.), Постдејтонска стварност и перспектива, Бања Лука.
16. Ресурси Републике Српске (1995.), Зборник радова, Географско друштво РС, Бања Лука.

17. Megan Epler Wood (2002.), Екотуризам-принципи, поступци и политике за одрживост, Центар за одговорни и одрживи развој туризма (ЦенОРТ), Београд.
18. Оцић Часлав (2003.), Улога институција у транзицији, Институционалне реформе и транзиција агропривреде у Републици Србији, Економски факултет у Београду, стр. 3-19.
19. Котлица Слободан (2002.), Потенцијали утицаја информационих технологија на одрживи развој југословенске привреде, Институционалне реформе и транзиција агропривреде у Републици Србији, Економски факултет, Београд, стр. 121-128.
20. Chioccioli E, 1998, In Mergos G, Agricultural price reform under transition in Bulgaria, Romania and Slovenia, Centre international de Hautes Etudes Agronomiques Mediterraneennes, Chania.
21. Somogyi Sandor, Kajari Karolina (2004.), Мултифункционална пољопривреда и рурални развој, Научни скуп Пољопривреда у транзицији, Економика пољопривреде, Београд, бр. 3-4, стр. 65-79.

UDC: 631.1.016(497.15)

**RURAL INDUSTRIALISATION AS A CONCEPT SEGMENT OF
THE INTEGRAL RURAL DEVELOPMENT IN REPUBLIC OF
SRPSKA- POTENTIALS AND PERSPECTIVES**

Popović Goran, Ph.D.
Faculty of Economics, Banja Luka

Summary

The process of the general reforms in Bosnia and Herzegovina society, whose equal entity is also Republic of Srpska, is in a swing. Their aim is in the first place, structure coordination of the social economic and political system with the EU standards. The processes from the rural economy sphere and the application of the integral rural development concept are not enough developed. Republic of Srpska will still for a long time belong to a rural European region, particularly after entering the Union. That is why the economic, the social and the demographic problems at the rural territories are to be solved rapid and with a plan. The available the natural resources point out to the reserves in a development of the unagricultural, above all, of the industrial sector

Key words: European Union, rural economy, integral rural development; resources, industrial sector.